

Dr. Anton Trstenjak in vrednote v povezavi z vzgojnim načrtom

✍ Slavica Trstenjak

V letu 2016 se s posebno spoštljivostjo spominjamo dr. Antona Trstenjaka. Mineva 110 let od njegovega rojstva in 20 let od njegove smrti. Ne glede na vsa ta leta je njegova zapuščina še vedno aktualna. Njegov jezik ponekod zveni že arhaično, a je za branje zanimivo odkrivanje sočnosti in bogastva slovenskega jezika. Bil je trden Slovenec z globokim prepričanjem, da mora biti slovenski narod elita med velikimi narodi, da obstane. Zato z upanjem in zaupanjem Slovencem predaja sporočilo, da morajo za ohranitev lastne identitete "držati skupaj", če se želijo ohraniti kot narod.

Po sledih Antona Trstenjaka

Anton Trstenjak je bil človek, ki ga je odlikovala občutljivost za človeštvo, za človeka, sočloveka ali rojaka. Človek je bil središče njegovega razmišljanja. Rad je imel ljudi, še posebej slovenskega človeka. Spoštoval ga je in mu skušal pomagati, čutil je odgovornost do njega in skrb za njegovo prihodnost. O njem je imel dobro mnenje. Bil je znanstvenik, a hkrati človek za ljudi.

Trstenjak je v slovenski javnosti najbolj prepoznaven kot psiholog, saj je v občutljivem vojnem času svojo raziskovalno vlogo potešil z razi-

Dr. Anton Trstenjak

skovanjem zaznavnih procesov, da bi odkril odvisnost reakcijskega časa od barvnega tona. Pred tem je že opravil doktorat iz filozofije in teologije. Njegova vnema po odkrivanju ga je pripeljala na različna področja psihologije in na marsikaterem je oral ledino. V svojih knjigah, govorih in člankih je zapustil številna spoznanja, ki imajo še danes vrednost in vizionarsko usmeritev. Človek enostavno onemi ob veličini takega uma, ki ni usmerjen v ozko strokovno področje, ampak v razpršenost znanstvenih, strokovnih in človeških spoznanj, ki jih spretno ponovno poveže v ključno usmeritev – v človeka in njegovo mesto v svetu. Ugotavlja, da je človek v neprestani hoji za samim seboj, je hkrati nedosegljiv samemu sebi, je omejen, a odprt, sprejemljiv, učljiv za vedno popolnejše življenje. To življenje se zrcali v dajanju in sprejemanju dobrote. Človek ni le sreča za samega sebe, ampak tudi za druge. Vse je usmerjeno k izredni skrbi za človeka. Ko Trstenjak govori o moralnosti, poštenosti, pravičnosti, ko s sistemsko natančnostjo prikazuje različne možne vidike človeka,

iz njega ne govori samo znanstvenik ali filozof, ampak tudi teolog. Akademik z razumom, intuicijo in empatijo razume človeka v njegovi bolečini, tragičnosti, a tudi v sreči in iskanju upanja, da bi postal to, kar je, in šele tako uresničil samega sebe. Trstenjak je močno upal, da bo etični človek dosegel logičnega. Kje pa se to lahko najbolj načrtno in množično zgo-

di, če ne v vzgojno-izobraževalnih ustanovah? Del te njegove želje se je začel uresničevati z uvedbo vzgojnih načrtov v osnovne šole.

Ne glede na svojo poklicno usmeritev je bil Trstenjak tudi sam najprej in predvsem človek. Bil je velik, karizmatičen človek, ki je intuitivno uvidel človekovo stisko ter jo z empatijo razreševal s skrušenim človekom. Nemalokrat je reševal njihova življenja zastonsko, ker je to poslanstvo slehernega človeka v odnosu do sočloveka. To je tista pristna, karitativna ljubezen, je dobrohotnost in resnična skrb ter odgovornost za drugega.

Mnogi se Trstenjaka spominjajo po njegovih prodornih govorih. Nastopal je brez pisne predloge. Vse je imel v glavi. Njegov glas je bil gromek, z značilno izgovorjenim r-jem. Bil je neposreden, odkrit, nikoli žaljiv, predvsem pa hudomušno naravnan. Zagovarjal je zlato sredino, zato se v svojih usmeritvah ni nikoli ravnal po skrajnostih, ampak je iskal tisto, kar je podkrepilo njegovo usmeritev. V polemike se ni spuščal, ker so ga prizadele in bolele. V odločilnih trenutkih je znal argu-

mentirano zagovarjati svoja stališča, saj je imelo njegovo znanje enciklopedične razsežnosti. Odlikovala sta ga genialen spomin in zdrava kmečka pamet, podkrepjena s poštenostjo, klenostjo in trdoživostjo preprostega in skromnega človeka.

Vrednote v Trstenjakovih delih

Za pregled vrednot v Trstenjakovih delih sem si izbrala predvsem poljudna, psihološka in domoljubna dela, pri katerih je že v samem naslovu moč razbrati vrednote, ki v Trstenjakovem etičnem opusu zavzemajo pomembno mesto. To so:

- *Človek*. Iskal je pota do človeka, čeprav je vedel, da jih nikoli ne bo do cela odkril. Skrbelo ga je za človeka, ko je blodil v iskanju lastnega bistva in smisla življenja. Razmišljal je, da je dobro biti človek, toda še težje je biti dober človek.
- *Življenje, smisel življenja, sreča*. Življenje je dar, je svetinja, ki je dana vsakemu človeku, ne glede na kakršno koli pripadnost ali prepričanje. Vsak človek ima svobodno voljo, da v svojem življenju poišče smisel, ki usmerja pot v prihodnost. Danes vse preveč mladih govori o nesmiselnosti življenja. Sprašujemo se o razlogih za tako mišljenje. Je to morda duhovna praznina? In kaj je sreča? Trstenjak je prepričan, da jo vsak nosi v sebi, v srcu, ne pa v materialnem svetu.
- *Dobrota*. Trstenjak v dobroti vidi vrednoto, v kateri se odraža ljubezen do bližnjega. Ravno dobrota z ljubeznijo je moralno-etična naloga človeka, je njegovo življenjsko poslanstvo.
- *Poštenost*. To je izredno kompleksna vrednota, v kateri se zrcalijo še druge vrednote in vrline (kreposti). Najpogostejše vidijo v njej resnico, pravičnost in odgovornost. Pošten človek je tak tudi takrat, ko ga drugi ne vidijo, in se ne razkazuje. Poštenost je še danes med ljudmi zelo cenjena in ji pripisujejo velik pomen.
- *Družina*. Družina je kot osnovna celica vzgoje, kot ognjišče in vrelišče vrednot Trstenjaka spodbujala k

razmišljanju o njenem pomenu za oblikovanje mlade duše, kjer se ta uči iz odnosa matere in očeta ter iz družinskega sožitja v vzpostavljanju in razreševanju medsebojnih relacij med družinskimi člani. Materi pripiše vlogo srca, ljubezni, toplote, osebnega stika. Trstenjak nastavek za vzgojo nove družbe vidi v družinski vzgoji.

- *Ljubezen do domovine, do naroda, do Slovencev*. Trstenjak naroča Slovence, naj prerastejo Petre Klepce in Martine Krpane, ki sta jih sicer odlikovali solidarnost in zdrava pamet, ne pa želja po vodenju države. Oba junaka se vrneta domov kot podanika, zadovoljna s trohico ugodnosti. Trstenjakova vizija preživelosti majhnega, marginalnega naroda je v njegovi slogi, v enotnosti. Slovenci so narod enega skupnega jezika, ki daje skupno slovensko narodno zavest. Če hoče narod preživeti, mora ohranjati svojo samobitnost.
- *Znanje in modrost*. Želja po znanju je bila nenehna Trstenjakova spremljevalka že od osnovnošolskega obdobja naprej. Ta želja ga je gnala v svet in med ljudi. Iz knjig, življenja in pogovorov se je veliko naučil. Znal je poslušati in znanje akademsko izobraženih intelektualcev pregnosti s svojimi spoznanji. Oplemenitil jih je še s teoretičnim razmišljanjem svetovnih strokovnjakov na različnih znanstvenih in strokovnih področjih. Za pravo izobraženost je dejal, da je "izobrazba tisto, kar človeku ostane, ko je vse pozabil, kar se je naučil". Modrost ni le znanje, inteligenca, ki daje človeku možnost logičnega in kreativnega mišljenja, ampak je tudi način dojemanja, čustvovanja in delovanja z drugimi in za druge.
- *Vera, upanje in ljubezen*. Vera je dar, ki se jo živi; skupaj z upanjem in ljubeznijo je najpomembnejša krščanska krepost. Da je bila vera Trstenjakova spremljevalka, se zasedi v knjigah *Človek končno in neskončno bitje* (1988) in *Človek bitje prihodnosti* (1985). Religioznost je po Trstenjaku nekaj prvobitnega v človeku, kot nekaj svetega

in vzvišenega onkraj dejanskega sveta. Po Trstenjaku je Bog edini rešenik, ki človeku pomaga do njegovega resničnega bistva. Vrednoti, o katerih je še posebej razmišljal v zadnjih letih življenja, sta bili upanje in ljubezen. O ljubezni je želel napisati tudi knjigo, a je ostala v osnutkih. Kot antropolog se je Trstenjak usmerjal v človeka kot v bi-

tje prihodnosti, kar pomeni v "bitje upanja". Bolj ko človek upa, bolj je človek. Človeka brez upanja ne more biti. Upanje je njegovo zrtje v bodočnost, je tolažba v trpljenju in pričakovanje v srečanju sreče.

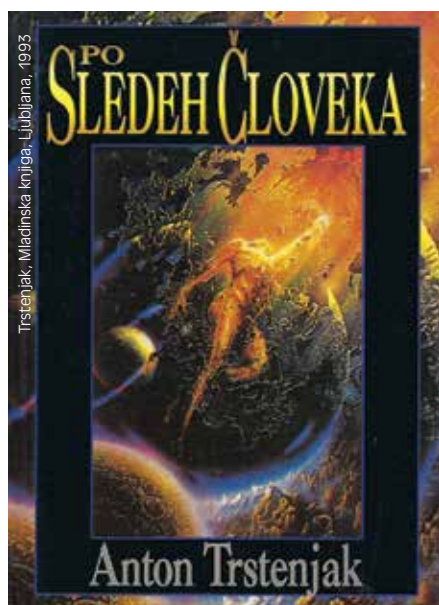
Vzgojitelj, učitelj ali katehet v luči Trstenjaka

Vzgojitelj mora po Trstenjakovem mišljenju vzbujati zaupanja vredno držo in tudi sam zaupati. Pripisuje mu vzorno vlogo, predvsem takrat, ko starši svoje vzgojne naloge ne opravijo dobro. Vzgojitelj za svoje vzgojno poslanstvo potrebuje tudi naravni dar. To je umetnost, ki se je ne da priučiti. V katehetu mora po Trstenjaku prevladovati čut velikodušnosti in zmožnosti vživljanja v druge. Vzgojitelj mora čutiti eros do duhovnosti, biti mora obrnjen k otrokom, razumeti njihove notranje vzgibe ravnanja. Biti mora širokosrčen, velikodušen in v svoji duši mora imeti prostor za sočloveka. Prav tako mora biti močna, privlačna oseb-

nost, še posebej pa "duševno prožen". To pomeni, da mora biti mlad z mladimi, mora se jim znati prilagoditi, z njimi rasti in doživljati. V sebi mora biti zmožen živo podoživeti svoje mladostniške težave.

Trstenjak vzgojitelju nalaga, da se mora vedno izpopolnjevati v študiju duše. Razumevajočega čuta za človeka se sicer ne da priučiti, a se ga da izpopolniti. Ne nazadnje mora vzgojitelj izžarevati "pedagoški optimizem", ki črpa iz korenin vzgojiteljeve ljubezni do otrok. Ljubezen je najvišje dopolnilo osebnosti, je vera v človeka, je najvišji znak razumevanja, najpopolnejše samopodajanje.

Trstenjak veliko moč vzgojnega delovanja na otroke pripisuje osebni in vrednotni naravnosti vzgojitelja/učitelja. S svojo etično naravnostjo, s pedagoškim žarom, strokovnostjo in metodično usposobljenostjo je tak učitelj svetilnik za mladega človeka. To velja tudi za današnjega učitelja. V okviru formalnega izobraževanja dobi dovolj strokovne moči, da suvereno stopi pred učence, a se mora zavedati, da je ta moč le trenutna. Svoje znanje mora nadgrajevati, spremljati spre-

membe v družbi in stroki ter temu ustrezno naravnati svoj karierni razvoj. Kar je za učitelja še posebej pomembno, je njegova etična drža. Za to pa se mlad učitelj ni posebej izobraževal. Današnjemu učitelju primanjkuje poznavanje osnov etike, usposoblje-

Tabela: Razporeditev Trstenjakovih vrednot po Muskovi klasifikaciji

Hedonski tip	Potenčni tip	Moralni tip	Izpolnitveni tip
	domovina	dobrota	človek
		družina	sreča
		ljubezen	vera, upanje
		poštenost	znanje, modrost
		življenje, smisel življenja	

nost za moralno-etično delovanje in razsojanje v konfliktih med mladimi (obvladovanje mediacije). Nima smernic za načrtno vnašanje vzgoje za vrednote v učni proces, prepuščen je lastni avtonomiji in odločitvi za vrednotno vzgojo.

Vzgojni načrti v slovenskih osnovnih šolah

Šola je del družbenega prostora, v katerem otroci gojijo interakcijske stike, se učijo vzpostavljanja odnosov in socialnih veščin. Nadaljuje se proces socializacije na drugi ravni. Šolski prostor ponuja učencem možnost spoznavanja oblik in načinov delovanja družbe ter vrednotni sistem, ki se oblikuje v šoli. Zato je ta prostor pomemben dejavnik pri sooblikovanju vrednotnega pogleda na svet mladih. Vrednote se ne morejo oblikovati kar same od sebe, ampak vedno v odnosu do nekoga ali nečesa. Šola postaja vedno bolj bivanjski prostor mladih, kjer se dogajajo resnične življenjske situacije, v katerih se otroci kalijo, preizkušajo in učijo. Tako formalno kot neformalno.

V pripravi vzgojnega načrta so osnovne šole največ časa posvetile izboru vrednot, zato je posamezne raziskovalce zanimalo, katere vrednote so šole izbrale in jih zapisale v svoje vzgojne načrte. Že predhodne raziskave, ki so jih opravili Medveš (2011), Štraser (2012) in Šinkovec (2013), so pokazale, da so šole največkrat izbrale vrednote: spoštovanje, odgovornost, znanje. Po sedmih letih uresničevanja vzgojnega poslanstva po vzgojnih načrtih smo ponovno preverili, ali so na prvih mestih še vedno te vrednote, jih klasificirali po Muskovi klasifikaciji ter enako storili tudi s Trstenjakovimi vrednotami. Na spletnih straneh smo pregledali 220 vzgojnih načrtov iz vseh

dvanajstih statističnih regij Slovenije. Ugotovitve so bile naslednje:

- Na prvih mestih ostajajo vrednote: spoštovanje, znanje, odgovornost, strpnost, dobri medsebojni odnosi, delavnost, varnost, poštenost, skrb za okolje, solidarnost ...
- Po Muskovi klasifikaciji vrednot (dionizične: hedonske in potenčne; apolonske: moralne in izpolnitvene) lahko vrednote, ki so jih izbrale osnovne šole, razporedimo predvsem v moralne (58 %), izpolnitvene (20 %), potenčne (15 %) ter hedonske (7 %). V svoji raziskavi ugotavljam, da šole vedno bolj dajejo prednost izpolnitvenim vrednotam, čeprav je družbeni sistem še vedno močno naravn na doseganje potenčnih vrednot. Naj pojasnim, da sem vrednoto znanje vseeno razvrstila med izpolnitvene vrednote, čeprav me navdaja pomislek, da je to bolj potenčna kot izpolnitvena vrednota.
- Glede na klasifikacijo Trstenjakovih vrednot sem prišla do ugotovitve, da so vrednote po Trstenjaku predvsem moralne in izpolnitvene, edino domoljubje sem uvrstila med potenčne vrednote.

Zaključek

Veličina Trstenjakove osebnosti ostaja večna. Bil je človek pokončne drže in graditelj mostov med ljudmi, kot ga je označil Ramovš. Dokler se bomo velikih Slovencev spominjali z velikodušnostjo in hvaležnostjo, tako dolgo bodo njihova dela nesmrtna. To pa je naloga nas vseh. ■

Povzeto po magistrskem delu: Trstenjak, Slavica (2016): *Primerjava vrednot v slovenski osnovni šoli z vrednotami v delih dr. Antona Trstenjaka*. Magistrska naloga. Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.